

НАУКОВА КУЛЬТУРОЛОГІЧНО-МИСТЕЦЬКА ТА БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА ШКОЛА: ОЗНАКИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Уперше визначаються загальне і специфічне у формуванні й функціонуванні наукової школи культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів у Харківській державній академії культури.

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, наукова школа, Харківська державна академія культури.

Впервые определяются общее и специфическое в формировании и функционировании научной школы культурологично-искусствоведческого и библиотечно-информационного профилей в Харьковской государственной академии культуры.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность, научная школа, Харьковская государственная академия культуры.

First determined the general and specific in formation and functioning of the scientific school culturally and art library and information structures at the Kharkiv State Academy of Culture.

Key words: research activities, scientific school, Kharkiv State Academy of Culture.

Наука — стратегічно важлива сфера людської діяльності, спрямована на продукування та реалізацію нових наукових ідей; створення соціально-значущих фундаментальних і прикладних знань; обґрунтування перспективних напрямів наукових досліджень, парадигм, концепцій; виявлення тенденцій, законів, закономірностей, принципів, категорій, понять, що сприяють соціальному, економічному, політичному, технічному, культурному та духовному розвитку сучасного суспільства [3, с. 142-143; 4; 11].

Україна, що прагне інтеграції в європейське і світове наукове співтовариство, докладає значних зусиль щодо успішного розвитку вітчизняної науки, підвищення якості та результативності наукових досліджень, піклується про моральну й матеріальну підтримку та стимулювання як відомих учених, так і молодих науковців, опікується збереженням «старих» і формуванням «нових» наукових шкіл, убачаючи в них вагомий чинник ефективного розвитку науки [5; 6].

У продукуванні й успішній реалізації нових креативних ідей суттєву роль відіграють як самобутні вчені-одинаки, так і творчо-дослідницькі групи, які

прийнято називати науковими школами (НШ), роль яких значно зростає за умов домінування інтеграційних процесів у науковій діяльності, що передбачають неформальне об'єднання творчих зусиль учених, становлення й успішний розвиток інституціонально-організаційних (формальних) форм здійснення науково-дослідницької діяльності.

Цілком об'єктивним і закономірним є посилений інтерес до проблем виявлення сутності, функцій, змістових і формальних типологічних ознак, з'ясування загального й особливого у формуванні та функціонуванні наукових шкіл, визначення рівня їх теоретико-методологічної результативності як цілісної науково-системної інституції [1;2;7;8].

Особливої актуальності проблема становлення, формування, розвитку, успішного функціонування наукової школи як однієї з основних форм організації науки набуває у вітчизняному науково-освітньому середовищі. Відомо, що ВНЗ України IV рівня акредитації є не лише освітніми, але й науковими установами [6; 12]. Цілком закономірною стає тенденція визначення статусу ВНЗ, рівня його автономно (часто й існування), успішності реалізації процедури ліцензування та акредитації, обсягів державного замовлення на підготовку бакалаврів, спеціалістів, магістрів, аспірантів, докторантів, відкриття аспірантури і докторантури, спеціалізованих учених рад та ін. з огляду на високий науковий ценз штатних викладачів ВНЗ, очолювання випускових кафедр докторами наук відповідного профілю, висока науково-методична діяльність його співробітників, існування й успішне функціонування авторитетних НШ та ін. Наукова школа, з одного боку, є запорукою плідної наукової діяльності, з іншого — її вагомим результатом, своєрідним якісним показником значного творчого доробку як засновника-лідера, так і його учнів та прибічників, що втілюється в організаційно-інституціональних, творчо-неформальних наукових об'єднаннях у межах вирішення спільної або спорідненої наукового напрямку програми, проблеми, теми.

Мета статті — виявлення змістових і формальних ознак ідентифікації наукової школи культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного

профілів на базі багаторічної плідної науково-дослідної діяльності Харківської державної академії культури.

Усебічний аналіз опублікованих праць і ресурсів Інтернету свідчить, по-перше, про багатозначність базового поняття «наукова школа», по-друге, про різноманітність визначень основних змістових і формальних ознак наукової школи. Це створює певні труднощі у виокремленні ідентифікаційних ознак галузевих і регіональних наукових шкіл, що роблять суттєвий внесок у вітчизняну і світову «наукову скарбницю», продукують нові креативні ідеї, фундаментальні і прикладні теоретико-методологічні знання, забезпечують високий авторитет та фірмовий імідж вітчизняних наукових шкіл в європейському і світовому науковому просторі.

З'ясовано, що для визначень наукової школи використовуються різноманітні суміжні, однак не зовсім тотожні сутності цього феномену, поняття. Серед них: «союз дослідників», «науковий колектив», «авторський колектив», «творче об'єднання науковців», «творча лабораторія» «майстерня» тощо. Крім того, виявлено понад сотню визначень змісту й обсягу поняття «наукова школа», які можна об'єднати в чотири основні групи. Наукова школа — це:

- Неформально-творча співдружність, добровільне об'єднання науковців, засноване провідним ученим-лідером для реалізації вагової наукової програми, напряму, проблеми, теми близьких за стилем теоретичної й експериментальної роботи, стратегій і тактик організації професійного наукового мислення, ідей і методів їх реалізації.

- Формальне об'єднання наукових зусиль учених, організаційно-інституціональними ознаками якого є науково-дослідні інститути, вищі навчальні заклади, факультети, кафедри, творчі лабораторії, майстерні та ін. У цьому сенсі важливе значення має не лише постать відомого ученого-лідера НШ, але і його “офіційне визнання”, ознаками якого можна вважати кар'єрний статус – директор науково-дослідного інституту, ректор або проректор ВНЗ, завідувач кафедри, лабораторії тощо.

- Постійно діючий і/або тимчасовий науково-творчий колектив,

створений для обґрунтування нової наукової галузі, напряму або вирішення важливої соціально чи професійно значущої проблеми на основі об'єднання наукового потенціалу як маститих учених, так і молодих науковців.

- Напряму у науці, що передбачає об'єднання наукових інтересів багатьох поколінь і груп дослідників [2, с. 19; 3, с. 154-155; 7 с. 14; 8; 10, с. 18–21].

У цьому разі під науковою школою розумітимемо неформальне і/або формальне науково-творче об'єднання декількох поколінь учених, характерними ознаками якого є: наявність ученого-лідера — засновника наукового напряму (програми), його учнів-послідовників, прибічників, сталих традицій, сформованих у науковому колективі, згуртованість навколо вирішення соціально і професійно значущої наукової проблеми, ефективність функціонування школи, свідченням чому є якість та кількість фундаментальних і прикладних наукових досліджень, докторських і кандидатських дисертацій, монографій, підручників, наукових фахових статей тощо. Основними функціями наукової школи є: науково-дослідницька; забезпечення наукової комунікації; продукування та поширення наукової інформації, знань; науково-освітня; збереження та примноження кращих наукових традицій та ін.

Усім цим якісним характеристикам відповідає наукова школа, засновником і будівничим якої є Харківська державна академія культури (ХДАК) – фундатор і лідер в Україні щодо підготовки висококваліфікованих фахівців (бакалаврів, спеціалістів і магістрів) з чотирьох галузей знань та одинадцяти спеціальностей; провідний науковий центр підготовки вітчизняних науково-педагогічних кадрів з двох ініційованих академією, підтриманих провідними вченими-науковцями, затверджених на найвищому урядовому рівні двох нових наукових галузей – «культурологія» і «соціальні комунікації», а також з «мистецтвознавство» та з восьми наукових спеціальностей [9].

Вважаємо принципово важливим у цьому разі доповнити загальне визначення наукової школи предикатом, який уточнює предметно-змістовий профіль наукової діяльності, а також формально-територіальну її локалізацію. Отже, йдеться про феномен «харківська культурологічно-мистецька та

бібліотечно-інформаційна наукова школа», відомий своїми багатими традиціями і вагомими науковими здобутками не лише в Україні, а й далеко за її межами, успішне та багаторічне плідне функціонування якого є яскравим взірцем унікальної галузевої наукової школи, надійною базою виявлення загального і специфічного в науковому об'єднанні означеного профілю.

Цілком слушною, на наш погляд, є думка про те, що не можна механічно переносити концептуальні ідеї щодо наукових шкіл, сформульовані в наукознавстві в першій половині XX ст. в межах природничих і прикладних наук, у гуманітарну сферу [2, с. 22]. Не слід також захоплюватися проблемою уніфікації та стандартизації НШ, як цього прагнуть деякі сучасні автори [1]. На нашу думку, саме уніфікація не сприяє формуванню специфіки, призводить до нівелювання їх характерних особливостей, втрати самобутності, ексклюзивності, елітарності, креативності наукових шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів, штучного нав'язування багаторічного помилкового уявлення про так звану меншовартісність, другорядність цієї галузевої наукової спільноти. Це не лише суттєво вповільнює процес становлення, формування і функціонування цих унікальних науково-творчих об'єднань учених, але й не сприяє виявленню їхньої специфіки в системному утворенні під назвою «наукова школа». Тому в цій статті вперше здійснюється спроба на основі урахування загальних змістових і формальних ознак НШ визначити характерні особливості наукових шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів.

Специфіка наукових шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного спрямувань зумовлена, перш за все, особливостями розвитку базових наук, їх статусом у системі наукового знання. Лише з орієнтацією на це методологічно важливе положення можна осмислити своєрідність наукових об'єднань, їхні характерні ознаки. Серед них:

- відносна молодість самих наук, їх доволі пізня інституціоналізація – середина XX ст.; визнання їх когнітивного і соціального статусу впродовж багаторічних тривалих дискусій щодо правомірності існування; недостатній

рівень їх внутрішньої та зовнішньої комунікації порівняно з іншими науками;

- системне поєднання у функціонуванні наукової школи як суто науково-дослідницької, так і творчо-виконавської діяльності, коли лідер і члени НШ демонструють свої результати не лише у дисертаціях, монографіях, підручниках, наукових статтях, але й на рівні міжнародних і всеукраїнських конкурсів, фестивалів, майстер-класів, тренінгів, про визнання яких свідчать численні гран-прі, дипломи переможців, лауреатів як творця-лідера, так і його учнів;

- міждисциплінарність і багатопарадигмальність дослідження теоретично важливих та практично значимих фундаментальних і прикладних наукових проблем, тому іноді складно визначитися щодо єдиної дослідницької програми НШ, оскільки її основою є як розроблення як нових ідей, так і нових методів;

- відсутність сталої традиції щодо виявлення основних наукових шкіл, з'ясування їх загальних і специфічних ознак, вивчення генези та розвитку, виокремлення наукового напрямку, єдності методологічних підходів, визначення чисельності учнів і прибічників наукового напрямку, засновником якого є її лідер;

- переважання невеликих, зазвичай, неформальних об'єднань відомих учених і молодих науковців, самоорганізація їх у формі наукових шкіл завдяки креативним та організаційним здібностям наукового лідера, здатного не лише продукувати нові наукові ідеї, але й переконувати в їх перспективності своїх учнів;

- недостатній рівень інституціоналізації базової науки, зокрема організації мережі науково-дослідних інститутів, вищих навчальних закладів, факультетів, кафедр, наукових відділів означеного профілю, відсутність центру, який би виконував функцію координації наукової діяльності в означених галузях. Лише в 2010 р. створена така інституція як Українська асоціація культурологів (її голова – ректор ХДАК В. М. Шейко), яка може стати професійним координатором наукової діяльності в галузі культурології в

Україні. Щодо наукової галузі «соціокультурної комунікації», ініційованої ХДАК, саме цей вчз може бути організаційно-координаційним центром експертизи та затвердження тематики фундаментальних і прикладних наукових досліджень, докторських і кандидатських дисертацій із більшості наукових спеціальностей;

- відносно пізнє становлення організаційних форм науки – наукових галузей, спеціальностей, аспірантури, докторантури, спеціалізованих учених рад; концентрація формальних і неформальних наукових об'єднань, перш за все, у тих закладах, які мають аспірантуру, докторантуру, спецради по захисту докторських і кандидатських дисертацій культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів;

- наукові школи означеного профілю є переважно науково-освітніми, тобто передбачають не лише здобуття нових знань, але й виховання нових поколінь наукових кадрів, коли лідер і більшість учасників НШ є викладачами вчз III–IV рівнів акредитації;

- доволі обмежене коло видатних (провідних) учених, кожна публікація котрих містить нову інформацію, нову ідею або новий підхід до вирішення нової чи відомої проблеми, реальних чи потенційних засновників і лідерів наукових шкіл, здатних об'єднати навколо себе з метою успішного вирішення однієї або кількох наукових проблем молодих дослідників, забезпечити єдність методології, сформувати сталі наукові традиції;

- не чітко простежується принцип спадкоємності в галузевій науковій школі як продовження тематики досліджень лідера-засновника в працях його учнів через творчу та кар'єрну амбітність її учасників, які прагнуть самостійності вже на початковому етапі власної науково-творчої самореалізації;

- необхідність тривалого творчого «пристосування» до офіційних вимог ВАК України щодо наукового напрямку, наукової спеціальності, наукової галузі, які постійно змінюються, що породжує таке специфічне явище, як «наукова міграція», однак, ще не означає остаточного розриву учнів з первинною науковою школою, котрі, зазвичай, ідентифікують себе з науковою школою, яку

очолює їхній науковий шеф;

- через специфіку та складність «просування» кандидатів і докторів наук культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів по офіційних щаблях вітчизняної науки: кожний учений, перш за все, прагне визнання своїх власних наукових здобутків і, лише набувши такого визнання, заміслюється над створенням власної наукової школи, паралельне досягнення означених цілей є доволі рідкісним явищем в означених наукових сферах;

- за формою організації діяльності членів цього наукового співтовариства – це, радше, індивідуальна, міжособистісна, а не масова наукова комунікація, коли її лідер безпосередньо працює з кожним членом школи чи найталановитішою її частиною, активно здійснюючи власні дослідження, організуючи обговорення рівня перспективності тем докторських і кандидатських дисертацій, наукових здобутків як лідера, так і членів наукового співтовариства на науково-методологічних семінарах, міжкафедральних засіданнях, круглих столах, майстер-класах, тренінгах та інших формах оприлюднення їх результатів.

Можна й надалі визначати їх якісні характеристики, але й цього достатньо, щоб зрозуміти специфіку наукових шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів України, що потребує комплексних критеріїв оцінювання їхньої діяльності.

Одним із надійних способів ідентифікації наукової школи, виявлення наукового комунікаційного зв'язку «лідер-послідовник», визначення наукової продуктивності НШ є контент-аналіз і бібліометрія. Для визначення рівня та динаміки розвитку наукових шкіл ХДАК використовуємо комплекс формальних бібліометричних даних, а саме: 1) наявність наукового напрямку; 2) існування наукових лідерів, на праці яких посиляються; їхній науковий і професійний статус; 3) рік заснування наукової школи; 4) досягнення наукової школи. Останній пункт передбачає такі дані: загальна чисельність осіб, що входять до її складу; кількість захищених докторських і кандидатських дисертацій; наявність докторантів, аспірантів, здобувачів наукових ступенів; загальна кількість

публікацій лідера наукової школи – монографій, підручників, навчальних посібників, наукових фахових статей, методичних матеріалів, тез наукових доповідей та ін.; загальна кількість публікацій членів наукової школи, їх типовидова характеристика.

Інформаційною базою для проведення цього дослідження стали: електронний каталог авторефератів дисертацій та БД вітчизняних фахових наукових видань Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, аналітичні огляди наукових публікацій Національної парламентської бібліотеки, а також БД довідково-бібліографічного відділу бібліотеки ХДАК, співробітники якого скрупульозно, на високому професійному рівні відстежують та здійснюють усебічне аналітико-синтетичне опрацювання праць викладачів, докторантів, аспірантів, здобувачів наукових ступенів, співробітників і студентів академії.

Так, виявлено й ідентифіковано понад 30 НШ ХДАК, які асоціюються з ім'ям засновника-лідера. Це, перш за все, наукові школи докторів наук, професорів В. М. Шейка, М. В. Дяченка, Н. М. Кушнарєнко, В. О. Ільганаєвої, І. І. Польської, Г. Г. Асєєва, І. В. Зборовця, А. О. Рижанової, Л. Я. Філіпової, І. О. Давидової, О. І. Чепалова, А. Т. Щедрина, Ю. І. Лошкова, А. А. Соляник, Г. Д. Панкова, О. О. Тортіки, С. В. Потрашкова, В. М. Откидача, Г. І. Шемаєвої, О. І. Козак, А. А. Кікоть, С. І. Лимана, К. В. Кислюка, З. І. Алфьорової та ін. В академії нині діють як потужні, авторитетні, так і молоді НШ, які перебувають на початковому етапі свого становлення, формування та розвитку.

Оскільки в межах однієї статті доволі складно приділити увагу всім без винятку науковим школам ХДАК, зупинимося на характеристиці основних із них. В основі відбору – три основні ознаки: 1) найвищий рівень цитованості праць лідера наукової школи, його учнів-послідовників; визнання їхнього вагомого внеску в розвиток галузевої науки не лише на вітчизняному, а й світовому науковому просторі; 2) кількість підготовлених за науковим керівництвом лідера та захищених докторських і кандидатських дисертацій; 3) креативна активність лідера і членів наукової школи, показниками якої є

опубліковані монографії, підручники, навчальні посібники, наукові фахові статті, методичні матеріали, тези наукових доповідей та ін. види публікацій.

На основі контент-аналізу діяльності наукових об'єднань визначено шість найпотужніших наукових шкіл ХДАК, відомих на вітчизняному і світовому науково-професійному просторі своїми здобутками. Це науково-освітні школи В. М. Шейка, М. В. Дяченка, Н. М. Кушнарєнко, В. О. Ільганаєвої, Г. Г. Асєєва, І. І. Польської, основні характеристики котрих наведено в табл. 1

Табл. 1. Відомості про досягнення провідних наукових шкіл
Харківської державної академії культури

Напрямок наукової школи	Лідер наукової школи	Досягнення наукової школи
1	2	3
Теоретико-методологічні, історичні й організаційно-методичні засади української та світової культури в добу глобалізації	ШЕЙКО В. М., ректор ХДАК, зав. кафедри культурології, д-р іст. наук, проф., чл.-кор. нац. Академії мистецтв України, засл. діяч мистецтв України	РЗ: 1980. Загальна чисельність осіб, що входять до її складу, 143, серед них: ДН–2; КН–8, докторантів–1, аспірантів-здобувачів–5, загальна кількість публікацій лідера НШ–406, в т.ч. М–15; П–22, НП–19, НФС–144, ММ–75, ТНД–131; загальна кількість публікацій членів НШ–496, в т.ч.: М–8, НП–3; НФС–171, ММ–72, ТНД–242
Філософські виміри української та світової культури	ДЯЧЕНКО М. В., зав. кафедри філософії та політології ХДАК, д-р філос. наук, проф., засл. працівник культури України	РЗ: 1982. Загальна чисельність осіб, що входять до її складу, 75, серед них: ДН–4, КН–5, докторантів, 1, аспірантів, здобувачів–2, загальна кількість публікацій лідера НШ–125, в т.ч.: М–6, П–2; НП–3, НФС–38, ММ–45; ТНД–31, загальна кількість публікацій членів НШ–359; в т.ч. М–11; НП–4; НФС–144, ММ–75; ТНД–125.
Теорія та історія документальних комунікацій	КУШНАРЕНКО Н.М. проректор з наукової роботи ХДАК, зав. кафедри документознавства та книгознавства, д-р пед. наук, проф., засл. працівник культури України	РЗ: 1987. Загальна чисельність осіб, що входять до її складу, 60, серед них: ДН–2, КН–6, докторантів, 1, аспірантів, здобувачів, 4, загальна кількість публікацій лідера НШ–288, серед них: М–4, П–19, НП–5, НФС–108, ММ–70, ТНД–82, загальна кількість публікацій членів НШ–357, в т.ч. М–7, П–2, НП–5, НФС–134, ММ–82, ТНД–127.

Соціально-комунікаційні засади бібліотечно-інформаційної діяльності	ІЛЬГАНАСВА В.О., професор кафедри бібліотекознавства та соціальних комунікацій ХДАК, д-р іст. наук, проф.	РЗ: 1983. Загальна чисельність осіб, що входять до її складу, 60, серед них: ДН–2; КН–13; докторантів, 1; аспірантів, здобувачів–3; загальна кількість публікацій лідера НШ–107, в т.ч.: М–1, П–2, НП–1, НФС–30, ММ–39, ТНД–34; загальна кількість публікацій членів НШ–304; в т.ч.: М–2; НП–10; НФС–105; ММ–39; ТНД–148.
Інформаційні системи та процеси, електронний документообіг	АСЄЄВ Г. Г., зав. кафедри інформаційних технологій ХДАК, д-р техн. наук, проф.	РЗ: 1984. Загальна чисельність осіб, що входять до її складу, 57, серед них: ДН–1; КН–3, аспірантів, здобувачів–2, загальна кількість публікацій лідера НШ–115, в т.ч.: М–11; П–5; НП–10; НФС–42, ММ–27, ТНД–20. Загальна кількість публікацій членів НШ–206, в т.ч.: М–2, НП–7, НФС–80, ММ–32, ТНД–85.
Концептуальні засади розвитку українського та світового музичного мистецтва	ПОЛЬСЬКА І.І., професор каф. теорії музики та фортепіано ХДАК, д-р мистецтвознавства, проф.	РЗ: 1985. Загальна чисельність осіб, що входять до її складу, 55, серед них ДН–1; КН–6; докторантів–1, аспірантів, здобувачів–1; загальна кількість публікацій лідера НШ–110, в т.ч.: М–1, НФС–58, ММ–19; ТНД–32; загальна кількість публікацій членів НШ–247, в т.ч.: М–2; НП–5, НФС–105; ММ–52; ТНД–83

Умовні позначення: РЗ – рік заснування НШ; ДН – доктор наук; КН – кандидат наук; П – підручник, НП – навчальний посібник; НФС – наукова фахова стаття; ММ – методичний матеріал, ТНД – тези наукових доповідей та інші публікації.

З'ясовано, що кожна з означених наукових шкіл ХДАК є самобутнім інтелектуально-творчим осередком декількох поколінь науковців, що характеризуються суттєвими науковими доробками як лідера, так і її членів, змістово-тематичною специфікою, вирізняється формальними ознаками, в основі яких – перш за все, наявність визнаного наукового лідера, який є відомим автором наукових теорій, парадигм, концепцій, моделей, методик та ін., здатного консолідувати вчених різних поколінь, у науковому багажі якого є, принаймні, один доктор наук із профільної наукової галузі (спеціальності).

За кадастром нині існуючих змістових і формальних ознак класифікації наукових шкіл [1; 8] НШ ХДАК можна віднести до типу науково-освітніх НШ,

котрі паралельно з розробленням оригінальної дослідницької програми на базі відповідних теорій і концепцій здійснюють підготовку фахівців і науково-педагогічних кадрів у чітко визначеному змістово-парадигмальному просторі колективного мислення й самостійного пошуку [8, с. 16]. Зазвичай, таке навчання здійснює сам фундатор школи на лекційних, семінарських, практичних та індивідуальних заняттях, під час проведення науково-методологічних семінарів, майстер-класів, круглих столів, тренінгів, у процесі керівництва курсовими, дипломними, магістерськими роботами бакалаврів, спеціалістів і магістрів, а згодом – кандидатськими і докторськими дисертаціями, поступово долучаючи до цього процесу найближчих послідовників і прибічників.

На основі комплексу заданих змістових і формальних критеріїв НШ проаналізовано та виявлено рейтингові місця шести найавторитетніших наукових шкіл ХДАК.

Слід підкреслити, що еволюція становлення і формування харківської наукової школи як базової на вітчизняному науковому просторі сягає давнини, неформальні й інституціональні основи формування якої можна віднести до кінця XIX – початку XX тисячоліття. Офіційною датою започаткування науково-освітніх шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного спрямувань можна вважати 1929 рік – рік відкриття ХДАК – першого в Україні та другого за часом заснування в колишньому Радянському Союзі ВНЗ означеного профілю. Тому цілком об'єктивно сформовані на національному підґрунті формальні і неформальні об'єднання перспективних вітчизняних науковців за відсутності впродовж тривалого часу власних потужних інституцій – докторантури, аспірантури, здобувачів наукових ступенів – офіційні «наукові корені» здобули на творчому підґрунті московських і ленінградських наукових шкіл. Це, з одного боку, допомагало утворенню ідентифікаційних ознак харківської наукової школи, яка в радянському науково-освітньому просторі посіла одне з провідних місць, набуттю специфічних якісних ознак; з іншого – сприяло підготовці талановитих, загартованих,

креативно і патріотично налаштованих лідерів наукових шкіл ХДАК, відомих своїми науково-творчими здобутками далеко за межами України.

Виявлено політематичність і поліпроблемність наукових досліджень НШ ХДАК, які їхні лідери ідентифікують як основний напрям наукових досліджень школи. Це – філософські виміри української та світової культури; теорія та історія документальних комунікацій; соціально-комунікаційні засади бібліотечно-інформаційної діяльності; концептуальні засади розвитку українського та світового музичного мистецтва; інформаційні системи та процеси, електронний документообіг.

Серед основних змістових критеріальних властивостей НШ академії можна назвати: новизну й оригінальність авторської концепції розвитку культурологічно-мистецької та бібліотечно-інформаційної науки, практики, освіти й управління в сучасному суспільстві; продукування оригінальних наукових ідей, концепцій, гіпотез, здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, результати яких схвалені науковим співтовариством; ініціювання та ефективне впровадження оригінальної соціально значущої авторської науково-дослідницької програми; ефективне застосування пізнавальних можливостей загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження, незмінність принципів, концепцій, моделей, норм наукової школи; запровадження системи нових наукових галузей, спеціальностей, категорій, понять, які найадекватніше відповідають специфіці вітчизняного культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного науково-освітнього середовища, надають змогу ймовірнішого прогнозування його успішного розвитку й функціонування; конкретизації нової теоретико-методологічної бази в системі авторських наукових проєктів, що містить опис стратегії і тактики, технології й методики реалізації кожного проєкту; інтегрування всіх напрацювань у вигляді непересічного наукового напрямку, котрий здебільшого ініціює і здійснює фундатор НШ або талановитий керівник-послідовник.

Одним із показників потужності НШ є рік її заснування, що свідчить про

сталі наукові традиції, упредметнену колективну творчу розумову діяльність, багаторічне плідне ділове спілкування між різними поколіннями науковців. Означені НШ датовані 80-ми рр. ХХ ст. Найстарішою з них можна вважати НШ М. В. Дяченка (1980), наймолодшою – І. І. Польської (1992). Однак ці хронологічні межі є умовними, оскільки кожен із лідерів ідентифікує себе, в першу чергу, зі школами своїх наукових наставників. Це всесвітньо відомі НШ докторів, професорів М. П. Кіма, Г. Й. Чернявського, Ю. М. Столярова, В. О. Мінкіної, Л. Г. Данько, І. Д. Зайцева та ін. Саме цими роками датуються перший успішний досвід наукового керівництва майбутніми лідерами НШ курсовими, дипломними, магістерськими роботами студентів; активна участь у виявленні талановитої наукової молоді; у визначенні пріоритетних наукових фундаментальних і прикладних досліджень ХДАК; обстоювання власної точки зору щодо актуальності, наукового і практичного значення кожної із затверджуваних на кафедрі та вченій раді ХДАК тематики докторських і кандидатських досліджень, відчуття її соціальної і професійної значущості, співзвучної власним науковим передчуттям і вподобанням. Наукова креативність, відчуття нового, талант згуртовувати навколо себе учнів-продовжувачів і прибічників, власна висока наукова продуктивність стали об'єктивною основою виникнення, становлення, утвердження та успішного розвитку означених наукових шкіл. Ці характеристики властиві й іншим лідерам НШ академії, які перебувають на початковому етапі їх формування та розвитку. Взаємодія, взаємозбагачення, взаємопідтримка, плідні науково-методологічні дискусії, досягнення наукового консенсусу, результатом якого є висока якість фундаментальних і прикладних наукових розвідок, докторських та кандидатських дисертацій – це якісні властивості НШ ХДАК.

Не менш важливий показник – чисельність членів НШ та її послідовників. Одним із надійних способів ідентифікації НШ, виявлення зв'язку «вчитель – учень» є аналіз авторефератів дисертацій, а також кількість посилок членів школи на праці лідера, продовження та розвиток його наукового напрямку. За цим критерієм місця розподілилися таким чином:

В. М. Шейко, М. В. Дяченко, Н. М. Кушнарєнко, В. О. Ільганаєва, Г. Г. Асєєв, І. І. Польська. Підтвердженням потужності наукової школи є наявність захищених докторських і кандидатських дисертацій під керівництвом лідера за теоретичним напрямом школи. За цим фактом рейтинг розподілився таким чином: В. О. Ільганаєва (15), В. М. Шейко (10), М. В. Дяченко (9), Н. М. Кушнарєнко (8), І. І. Польська (7), Г. Г. Асєєв (4). Свідчення авторитетності НШ – наявність визнаного лідера, який має значний науковий доробок опублікованих праць. За цим критерієм безперечним керівником є В. М. Шейко, науковий здобуток якого становить 406 найменувань, серед яких такі солідні праці – 15 монографій, 22 підручники, 19 навчальних посібників, 144 наукові фахові статті, 75 методичних матеріалів, 169 тез наукових доповідей, рецензій та ін. наукових видань. У кількісному відношенні науковий доробок інших лідерів наукових напрямів розподілився таким чином: Н. М. Кушнарєнко (288), М. В. Дяченко (125), Г. Г. Асєєв (115), І. І. Польська (110), В. О. Ільганаєва (107). Отже, наукові надбання шести провідних лідерів НШ ХДАК сягають 1151 публікацій, серед яких: 38 наукових монографій, 48 підручників, 38 навчальних посібників, 420 наукових фахових статей, 275 методичних розробок, 330 тез наукових доповідей, рецензій та інших наукових публікацій. Їхні наукові результати можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток вітчизняної науки, практики, освіти та управління профільної сфери.

У ранжирі наукових досягнень членів НШ місця розподілилися таким чином: НШ В. М. Шейка – 496, М. В. Дяченка — 359, Н. М. Кушнарєнко — 357, В. О. Ільганаєвої – 304, І. І. Польської — 247, Г. Г. Асєєва — 206. Тобто разом – 1969 назв видань. Значні переваги має і наукова школа В. М. Шейка. Таким чином, за сумарними даними безперечним лідером НШ ХДАК є її ректор – В. М. Шейко, який не лише має власні вагомі наукові здобутки, але й заснував потужне наукове об'єднання продовжувачів наукового напрямку свого лідера.

Підсумовуючи, можна констатувати, що в Харківській державній академії культури діють авторитетні, новаторські НШ культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілів з унікальними змістовими і формальними

ознаками, які мають суттєвий науковий доробок, сталі традиції, багаторічний плідний досвід наукової комунікації, пріоритет у розбудові нових наукових галузей, напрямів, спеціальностей, визнаних не лише в Україні, але й далеко за її межами.

В результаті, відправним чинником успішного функціонування на базі ХДАК авторитетних наукових шкіл є високий науковий ценз науково-педагогічного складу ВНЗ, який нині сягає майже 72%; наявність креативних 34-х штатних докторів наук, професорів, 135 кандидатів наук, доцентів; 30 народних, заслужених артистів, заслужених діячів мистецтв, заслужених працівників культури, заслужених художників України, кожен з яких є не лише учнем-послідовником відповідної науково-творчої школи, а й реальним чи потенційним лідером власного наукового об'єднання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрейцев В. Концепція законопроекту про наукові школи вчених / Володимир Андрейцев // Вища шк. — 2009. — № 1. — С. 23–47.
2. Захарчук Т.В. Научные школы в библиографоведении: особенности формирования / Т.В. Захарчук // НТИ. Сер. 1. Орг. и методика информ. работы. — 2011. — № 1. — С. 19–25.
3. Лебедев С.А. Философия науки: словарь основных терминов / С.А. Лебедев. — М. : Академ. Проект, 2004. — 320 с. — (Сер. «Gaudeamus»)/
4. Наука в информационном обществе: информ. изд. — СПб., 2004. — 102 с.
5. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника: постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2007 р. — № 18. — С. 96–103.
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 1 груд. 1998 р. № 284 // Відом. Верховної Ради України. — 1999. — № 2/3. — Ст. 20.
7. Усенко О. Наукові школи як фундамент вищої освіти / О. Усенко // Психологія і суспільство. — 2002. — № 3–4. — С. 11–19.
8. Фурман А. Як розпізнати наукову школу? / Анатолій Фурман // Наук. Світ. — 2003. — № 5. — С. 14–16.
9. Харківська державна академія культури: до 80-річчя з дня заснування: моногр. (В.М. Шейко, М.М. Каністратенко, Н.М. Кушнарєнко та ін. — Х. : ХДАК, 2009. — 196 с.
10. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. — 6-те вид. переробл. і доповн. — К. : Знання, 2008. — 310 с.

- 11.Юдин Б.Г. Наука в обществе знаний / Б.Г. Юдин // Вопр. философии. — 2010. — № 8. — С. 45–57.
- 12.Ястремська О. Підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації / Олена Ястремська // Вища шк. — 2010. — № 10. — С. 114–125.